

Yazılı Sınavlar ve Sorunlar

Bu yazının amacı, bugüne kadar yapmış olduğumuz sınavların kısa bir değerlendirmesini yaparak; öğrencileri sınavlar konusunda bilgilendirmektir. Yaptığımız sınavların değerlendirilmesinden sonra, böyle bir bilgilendirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nitekim öğrencilerin sınavlar sonrası yaptıkları değerlendirmeler, öncelikle onların soruları nasıl cevaplandıracaklarını tam bilmediklerini, soruları kavramakta güçlük çektiklerini ve en önemlisi sorular ile ölçülmek istenenin ne olduğunu fark edemediklerini göstermiştir.

İlginç bir şekilde, öğrencilerin en sevdikleri sınav türlerinin yazılı (*essay*) sınavlar olduğu gözlenmiştir. Bunun sebebi ise, öğrencilerin yazılı tipi sınavları “serbest atış” yeri olarak görmeleridir. İyi hazırlanmış test sınavları zordur, çünkü çeldirici cevaplar bulunmaktadır. Olası cevap sayısı ikiye düşürülse de bu iki cevabın birbirine yakınlığı tercihi zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde boşluk doldurma sınavları da mutlak bilmeyi gerektirmektedir. Gerek test sınavlarında, gerekse boşluk doldurma (aynı şekilde doğrulama/yanlışlama sınavları ki; bunlar iki seçenekli test sınavlarıdır) mutlak doğru sınavlardır. Başka bir deyişle, çoktan seçmeli sınavlarda sadece seçeneklerden biri doğru iken; boşluk doldurma sınavlarında boşluğa yazılacak olan şey (terim, tarih, kişi adı vs) sadece bir tanedir. Bu tür sınavlarda, cevapların kişiden kişiye farklı olması söz konusu olamaz.

Yazılı tipi sınavlarda durum çoktan seçmeli sınavlar ile boşluk doldurma sınavlarından daha farklıdır. Sorunun ölçme türüne göre (analiz, sentez, değerlendirme) cevaplar içerik olarak farklılık gösterebilir. Diğer yandan, cevabın içerik olarak aynı olması gerektiği (bilgi, kavrama, uygulama) kimi sorularda, cevabın verilmiş yolu birbirinden farklı olacaktır. Başka bir deyişle, sınava girenler birbirlerinden kopya çekmedikçe, cevaplar az sayıda kelimedenden oluşmadıkça veya bütün öğrencilerin sıkı sıkıya ezberlediği bir tanım olmadıkça, iki öğrencinin noktası virgüline kadar aynı cevabı vermesi mümkün değildir. Örnek vermek gerekirse; “*Demokrasiyi tanımlayınız? Bir devletin demokratik sayılabilmesi için asgari unsurları yazınız.*” sorusunun cevabında bulunması gereken bilgiler bellidir. Ancak öğrenciden öğrenciye tanım farklı yapılabilir. Asgari unsurlar farklı sıralamaya konu olabilir. Ancak verilen cevabın içeriği aynıdır. Daha doğrusu, sınav yapanın cevap kağıdında

belirlediği standartlara cevapta yer verilmesi gerekir. Bu standartlara farklı kelimeler kullanılarak, farklı cümle yapısında, sıralamada farklılıklar yaratarak yer verilebilir.

1. Sınavlarla İlgili Genel Bilgiler

Öğrenim hayatında öğrenciler çok farklı sınav türleriyle karşılaşmaktadır. Bunlar kısaca şu şeklide sınıflandırılabilir:

- Çoktan seçmeli (*test*) sınavlar
- Yazılı (*essay*) tipi sınavlar
- Uygulamalı sınavlar
- Boşluk doldurma sınavları
- Doğru/yanlış bulma sınavları

Bu sınavların içerikleriyle de farklı şeyler ölçülmek istenebilir. Bilme, kavrama, uygulama, analiz etme, senteze varma veya değerlendirme, sınavların ölçmek istediği şeylerdir. Başka bir deyişle; sınavı yapan sınava girenlerin ne bilip bilmediğini; bir konuyu kavrayıp kavramadığını; edindikleri bilgileri uygulamaya koyup koyamayacağını; bir olguyu analitik inceleyip inceleyemeyeceğini; farklı bilgileri değerlendirerek bir senteze varıp varamayacağını veya bir konuda yeni bir bakış açısıyla değerlendirme yapıp yapamayacağını görmek isteyebilir.

Almakta olduğunuz ders çok temel bir ders değilse, hocanızın sizden öğrendiğiniz bilgileri aynen geri istemesi düşük bir ihtimaldir. Temel derslerde bilgi düzeyinde sorular olabilir, ancak bu daha sonraları kavrama ve uygulamaya yönelik olacaktır. Özellikle sosyal bilimlerde analiz, sentez ve değerlendirme, lisans öğretiminin sonlarına doğru daha da önemli hale gelmektedir.

Unutulmaması gereken temel şeylerden biri, lisans eğitiminin her ne kadar birbirinden farklı derslerden de oluşsa, bir bütünlük içinde olduğudur. Dolayısıyla birbirini takip eden derslerde konular size bir bütünlük halinde verilmektedir. Örneğin 3. veya 4. sınıfta girdiğiniz bir dersin sınavında, önceki yıllara ait derslere ait bilgileriniz, başarılı olmanıza katkı sağlayabilir. Önemli olan bunu bir bütünlük içinde sunabilmenizdir.

Sosyal bilimlerde, bir bilim dalı gerçek hayatı ele alırken kavramlar oluşturur ve bunu belirli terimler kullanarak aktarır. Başka bir deyişle, dersler size kavramların öğretilmesini, ancak bunda doğru terimler kullanılarak yapılmasını amaçlar. Aldığınız bir dersle ilgili terminolojiye hakim olmanız, size öğretilmek istenen kavramları kavradığınızın göstergesi olmaktadır. Öğrencilerin burada ayırtına varması gereken, bir bilim dalının mensupları (ya da

mensup adayları) olarak onları diğer insanlardan ayıran, ilgilerindeki bilim dalına ilişkin kavramlara ve bu kavramları açıklamakta kullanılan terminolojiye hakimiyetidir. Bu sebeple öğrencilerin kendilerine sorulan soruları, sıradan veya konuya ilgisi olmayan biri gibi günlük kelimelerle değil, bilim dalının terimleriyle cevaplaması gerekir.

Zamanı verimli kullanmak, sınavın bir parçasıdır. Yapılan sınavlarda öğrencilerin en çok şikâyetinde bulunduğu konulardan biri, sınav süresinin yetersiz oluşudur. Oysa sınav yapan, soruların ne kadar sürede cevaplanabileceğini; öğrencinin ismini ve numarasını yazması, konuyu toparlaması ve son olarak cevaplarını denetlemesi için harcayacağı süreyi hesaplayarak, sınav süresini tayin etmektedir. Birçok sınavda, öğrenciler bu sürenin çok öncesinde kâğıtlarını teslim edebilmektedir. Bu yönde sorun yaşayanlar, zamanı iyi kullanamayanlardır.

Kâğıdı verimli ve düzenli kullanmak sınavın bir parçasıdır. Yine unutulmamalıdır ki; sınavı yapan, sorular için ne kadar cevap verilmesi gerektiğini ve bu cevabın el yazısı ile maksimum ne kadar yer kaplayacağını hesaplamakta ve başka hususları da dikkate alarak (kişilerin yazılarının büyük olabileceği vs) fazlasıyla yer bırakmaktadır. Bu yönde sorun yaşayanlar, kendilerinden istenen cevabı tam olarak veremeyen veya cevaptan fazlasını yazmak amacıyla olanlardır. Sınav yapan bir sorunun cevabında yer alması gereken hususları cevap anahtarında bildiriyordur. Bundan fazlasını yazmak, cümleleri süslemek veya gereksiz yere uzatmak öğrenciye fazla puan kazandırmayacaktır. Nitekim sınavlarda en çok karşılaşılan, soruyla ilgili olmayan çok sayıda cümlenin cevap kâğıdına doldurulması; gerçekten cevaba ilgili çok az hususa yer verilmesidir.

Soruları anlamak, sınavın bir parçasıdır. Eğer size sorulan soruyu anlamamışsanız, sorudan beklenen cevabı vermeniz mümkün değildir. Muhtemelen konuya hakim değilsiniz ya da hiçbir şekilde haberdar değilsinizdir. Bu tip sorunların üstesinden gelmenin en iyi yolu dersi takip etmektir. Derslerde kimi zaman ders kitaplarında yer almayan tartışmalara girilmiş olabilir veya bir konu farklı bir yoldan anlatılmış olabilir. Derslere yeterince ilgi göstermeyen öğrenciler kitaplarda veya arkadaşlarından aldıkları ders notlarında bu tip pratik çözümlere ulaşamayabilirler.

2. Yapı Bakımından Soru Türleri

Soruları anlamakla ilgili çok ciddi sorunlardan biri, öğrencilerin sorunun kaç bölümden oluştuğunu fark edememesidir. Bazen sorular basit yapıdadır. Soruyu bir veya birkaç cümle ile cevaplamak mümkündür. Kimi zaman ise, sorular birkaç bölümden

oluşabilir. Öğrencilerin burada yaptıkları hata, sorunun bir bölümünü cevaplamaları, diğer kısımları ise ihmal etmeleridir.

Örnek: (Basit yapıli soru ve cevabı)

S – İfade özgürlüğünü tanımlayınız.

C – İfade özgürlüğü, kişilerin duygu ve düşüncelerini herhangi bir baskı altında olmadan ve istedikleri bir yolla (yazılı, sözlü, resim vb) dış dünyaya aktarabilmesidir.

Örnek: (Birleşik yapıli soru ve cevabı)

S – İfade özgürlüğünün anlamı ve kapsamı nedir? İfade özgürlüğünün sınırları ne olabilir?

C – İfade özgürlüğü, kişilerin duygu ve düşüncelerini herhangi bir baskı altında olmadan ve istedikleri bir yolla (yazılı, sözlü, resim vb) dış dünyaya aktarabilmesidir. İfade özgürlüğü, özgürce düşünmek ve düşündüğünü serbestçe söyleyebilmek, kişinin kendini ifade ederken istediği şekil ve araçları kullanabilmesini de kapsar. İfade özgürlüğü kişi bakımından, içerik bakımından ve şekil bakımından olmak üzere, çeşitli açılardan sınırlanabilir. Kamu hizmetlerinin tarafsız ve eşitlik ilkesine uygun biçimde yürütülebilmesi için memurların; orduda disiplinin sağlanabilmesi için askerlerin ve kamu güvenliği yabancıların ifade özgürlüğü kısıtlanabilir. İfade özgürlüğü toplumun bir bölümünü rahatsız eden zararlı fikirleri de kapsar. Ancak ülke bütünlüğünü tehdit eden ve demokratik toplumun terörist saldırılara karşı kendini savunma hakkı arasında bir denge kurulabilir. Anlatım şekli bakımından da çeşitli sınırlılıklar söz konusu olabilir. Örneğin pornografi ifade özgürlüğünün bir parçası olarak görülmeyebilir.

Açıklama: Dikkat edilirse yukarıdaki birleşik soru üç basit sorudan oluşmaktadır.

- *İfade özgürlüğünün anlamı*
- *İfade özgürlüğünün kapsamı*
- *İfade özgürlüğünün sınırları*

Öğrencinin burada dikkatli olarak, üç soruyu da eksiksiz ve sırasıyla cevaplaması gerekmektedir.

3. İçerik Bakımından Soru Türleri

Soruların nasıl cevaplanması gerektiği konusuna gelince; öncelikle sizden ne istendiğini kavramanız gerekir. Başka bir deyişle, sorunun yukarıdaki üçüncü paragrafta açıklanan ölçülmek istenen şeyin ne olduğunu anlamak gerekir.

a) Bilgi Düzeyinde Sorular

Bazı sorular sizden sadece bilgi istemeye yöneliktir. Burada konuyu kavrayıp kavramadığınıza bakılmaz. Sahip olmanız gerektiği düşünülen bilgileri öğrenmiş misiniz ve bunlar size sorulduğunda hatırlıyor musunuz?

Örnekler:

- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin ismini yazınız.
- Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini hangi yıl imzalamıştır?
- Dünyada kaç tip anayasa yargısı modeli sayılabilir?

Açıklama: Dikkat edilirse yukarıdaki sorularda cevap çok açık ve nettir. Sizden konuyu kavramanız değil, bir bilimsel ya da ampirik bilgiyi hatırlıyor olmanız beklenmektedir.

5 _____

b) Kavrama Düzeyinde Sorular

Bazı sorular ise, sizin bir konuyu kavrayıp kavramadığınızı ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bir konuyu kavramış iseniz; öncelikle konuyla ilgili temel bilgiye sahipsinizdir ve artık konuyu kendi cümlelerinizle açıklayabiliyorsunuz. İlişkilendirmelerde bulunabiliyor, genellemeler yapabiliyorsunuzdur. Konuyla ilgili özgün örnekler vermeniz mümkündür ve uzun olan konuyu özet bir şekilde anlatabiliyorsunuzdur.

Örnekler:

- İnsan hakları kavramını tanımlayarak, neyin insan hakkı sayılabileceğini örneklerle açıklayınız.
- Birleşmiş Milletlerin kuruluş amaçları nelerdir ve BM dünya barışına ne tür katkılar sağlamaktadır?

Açıklama: Yukarıdaki soruların cevabı herkes tarafından aynı verilemez. Başka bir deyişle herkes aynı şeyi anlatır ancak ifadeler kişiye özeldir. Temelde kişinin kavramsal düzeyde bilgi sahibi olması, konuyu kavramış ve bunu başkalarına aktaracak düzeyde olması gerekir.

c) Uygulama Düzeyinde Sorular

Uygulama soruları, öğrenilen bilgileri karşılaşılan yeni duruma uygulamayı, bilgiyi pratik hayatta kullanabilmeyi, bir süreci aşamalarına uygun bir şekilde sonuçlandırmayı gerektirir.

Örnekler:

- Türkiye’de seçimler d’Hondt Usulü ile yapılmaktadır. Aşağıda 6 milletvekili çıkaran bir seçim bölgesinde çeşitli partilerin aldıkları oylar verilmiştir. Buna göre, hangi parti kaç milletvekili çıkarır?
- Aşağıda sayılan durumların hangisinde asli kurucu iktidarın ortaya çıkması beklenemez?

Açıklama: Yukarıda iki tür uygulama sorusu verilmiştir. Birincisinde pozitif bilimlerde olduğu gibi, öğrenilen ve sonradan hatırlanması beklenen bir formül ya da yöntemin karşılaşılan yeni duruma tatbik edilmesi söz konusudur. Dikkat edilirse soru, bir formülü veya yöntemin ne olduğu şeklinde bilgi elde etmeye yönelik değil; bilinmesi gerektiği düşünülen formülün problemi çözmesine yöneliktir. İkinci soruda ise, bir bilginin (asli kurucu iktidarın ne olduğunun ve hangi durumda ortaya çıktığının) bilinmesi ve kavranması; mevcut bilgiyi yeni duruma uygulanması gerekmektedir.

d) Analiz Düzeyinde Sorular

Analiz edebilme, inceleme, alt sınıflara veya kategorilere ayırma, farklı/benzer olanını seçme, normal ile anormal olanı ayırt etme gibi zihinsel etkinlikleri gerektiren öğrenme düzeyidir. Bütünü oluşturan parçaları ve bunlar arasındaki ilişkileri görebilmeyi gerektirir.

Örnekler:

- Demokrasinin unsurlarının açıklayarak, demokrasiyi demokratik olmayan rejimlerden farkını yazınız. Çoğulcu demokrasi anlayışı ile çoğunlukçu demokrasi anlayışını karşılaştırınız.
- Anayasa Mahkemesi kararlarının normatif özelliğini açıklayarak, normlar hiyerarşisindeki yerini anlatınız.

Açıklama: Analiz sorularında bir bütünü parçalarına ayırarak incelemek gerekir. Birinci soruyu cevaplarken; demokrasinin olmazsa olmaz koşullarını, temel unsurlarını yazmak durumundasınız. İkinci olarak demokrasiyi demokratik olmayandan farklı kılan nedir, bu hususları belirtmek gerekir. Sorunun üçüncü bölümünde ise çoğulcu demokrasi ile çoğunlukçu demokrasinin karşılaştırılması beklenmektedir. Bu durumda iki konunun birbirinden ayrı olan yönleri tespit edilmeli ve her bir konu tek tek karşılıklı olarak ele alınmalıdır. İkinci soruya gelince, burada Anayasa Mahkemesi kararlarının bütün organları bağladığı, bu tür kararlar ile yasama fonksiyonuna ilişkin tasarrufların hukuk düzeninden kaldırıldığı gibi özellikler yazıldıktan sonra, bu kararların gücü ile sırasıyla normlar hiyerarşisinde yer alan normlar karşılaştırılacak ve hukuk düzenindeki etkisi bakımından AYM kararları bir yere oturtulacaktır.

e) Sentez Düzeyinde Sorular

Fikirleri birleştirmeyi, yeni yorumlara ulaşmayı, farklı bir sonuç elde etmeyi, yeni bir ürün ortaya koymayı, sezgisel ve yaratıcılık gücünü kullanmayı gerektiren öğrenme düzeyi gerektirir. Kişinin bir konudaki bilgi birikiminden yararlanarak özgün bir eser/ürün ortaya koyması beklenir.

Örnekler:

- İnsan hakları ihlali kavramından bahsederek, Türkiye'deki en önemli insan hakları ihlalinin tespit ediniz. Buna yönelik çözüm önerilerini yazınız.

f) Değerlendirme Düzeyinde Sorular

Değerlendirme; bir yargıya varmayı, değer biçmeyi, eleştirmeyi, denetlemeyi, test etmeyi, kalitesini belirlemeyi, eksiklerini yetersiz veya yeterli yönlerini belirlemeyi gerektiren

öğrenme düzeyidir. Bir konuda yargıda bulunma, değer verme veya o konuyu irdeleme, eleştirmeyi gerektirir.

Örnekler:

- AİHM'nin *Refah Partisi ve diğerleri v Türkiye* kararını militan demokrasi anlayışı açısından değerlendiriniz. Mahkemenin muhtemel *Batasuna v İspanya* kararında verebileceği kararı ortaya koyunuz.
- Türk siyasal sistemindeki dinamikleri dikkate alarak, başkanlık sisteminin Türkiye'ye uygunluğunu tartışınız.

Açıklama: Dikkat edilirse, sentez ve değerlendirme düzeyindeki sorular, kesin ve net cevabı olan sorular değildir. Kişiler birbirinden farklı yaklaşımlarda bulunabilir, kişilerin ulaştıkları sonuçlar birbirinden farklı olabilir. Burada önemli olan kişinin öne sürdüğü fikirleri sağlam bir zemine oturtmasıdır. Bu düzeylerde hem bilme, hem kavrama hem de analiz edebilme önem taşımaktadır. Kişinin sonuca varmak için konuyu bildiğini, kavradığını, analitik yaklaşabildiğini göstermesi gerekir.

4. Sonuç

Yazılı (essay tipi) sınavlar, öğrencinin kendini rahat ifade edebilmesi, ne bildiğini, ne kavradığını, daha da önemlisi dersten ne kazandığını gösterebilmesi açısından çok önemlidir. Sınavların mümkün mertebe yazılı olarak yapılması, öğrencilerin anlatımlarını geliştirmek bakımından da katkı sağlar. Ancak öğrencilerin sınavların anlamlarını iyi bilmesi gerekir. “Tartışınız, değerlendiriniz, irdeleyiniz, yorumlayınız” ile biten soru cümleleri veya “Size göre, sizce” ile başlayan sorularda, öğrencilerden sınırsız bir anlatım beklenmiyordur. Buna karşın öğrenciler çoğunlukla bu soruları herhangi bir şekilde cevaplandırmanın, doğru neticeye ulaşacaklarını düşünmektedir. Oysa bu tür sorularda öğrenciye “serbest atış” imkanı sağlamak yerine; bir dönem boyunca verilen ders kavranmış mı, öğretilmesi hedeflenen konular öğretilmiş mi, öğrenci öğrendiklerini kullanabiliyor mu, terminolojiye hakim mi, önceden bildikleriyle yeni sonuçlara ulaşabiliyor mu, hususları ölçülmek istenir.

Yazımızın okuyan öğrencilere yararlı olması dileklerle. Okuyan, kavrayan ve düşünen insanlara...